

Muuttuuko ihminen - ja mistä muutosvoima?

Professori Jukka Ammond t palaa tässä kolumnissa muistojensa kautta oppi-isänsä Eino Krohnin luentosarjaan estetiikasta. Mistä saamme voiman huolehtia sekä henkisestä että fyysisestä luonnon kauneudesta meidän ajassa?

Monenlaisten suorituspainoiden keskellä nykyihminen elää digitalisoituvassa maailmassaan rakentaen jokapäiväisen elämänsä ja olemassaolonsa älypuhelimien toimintojen ja näyttöruudun varaan. Henkilökohtaisen selviytymiskamppailun rinnalle on kuitenkin nyt noussut kaikki muut ahdistukset ylittävä, meitä kaikkia yhdistävä tekijä, ilmastonmuutos. Sen etenemisen edes jonkinlainen hillitseminenkin tulee vaatimaan pikaisia toimenpiteitä.

Toiminta luonnon ja luontoarvojen puolesta on toki viime vuosikymmeninä entisestään lisääntynyt, mutta ympäristökysymykset ovat aina jääneet taloudellisen voitontavoittelun ja hyötyajattelun syrjäyttäminä toisarvoiseen asemaan.

Ihmisen kulttuurin pitkältä saralta vuosisatojen ja vuosituhansienkin takaa löytyy sellaisia ajattelijoita ja henkisiä valtavirtauksia, jotka voisivat tarjota sopivan alustan tämän päivän tilanteen kartoittamiseen edessä olevaa välttämätöntä paradigman muutosta varten. Se koskee nykyihmisen kokonaisvaltaista elämäntapaa ja olemassaolon mieltämistä. Suuri muutos on aivan väistämättömästi edessämme. Miten se voisi ylipäätään olla mahdollista toteuttaa? Tekninen osaaminen ja robotisaatio eivät voi tarjota ratkaisua siihen, miten saada ihminen kohtaamaan oma itsensä, henkinen minuutensa. Tämän on tehokkaasti estänyt ja sulkenut pois moderni kuluttamisen elämäntapa ja yhä uusien tarpeiden tehotuotanto. Ihminen on vieraantunut henkisestä olemuksestaan.

Yli viisikymmentä vuotta sitten aloitin opiskeluni Turun Yliopiston humanistisessa tiedekunnassa. Minulle oli unohtumaton elämys osallistua professori Eino Krohnin pitämään Estetiikan perusteet -nimiseen luentosarjaan. Kun vanha opintokirjani äskettäin osui käteeni etsiessäni jotakin kaapistojeni kätköistä, jäin katselemaan ensimmäiseen lukukauteeni kuuluvien aloitusmerkintöjen joukosta Eino Krohnin nimikirjoitusta syyskuun seitsemänneltätoista päivältä 1967. Mieleeni tulvahti elävästi, miten avausluento minussa herätti tuntemuksen, jota voisin nyt luonnehtia uuteen henkiseen ilmastoon siirtymisenä. Se oli hyvin myönteinen muutosvoima ja loi suunnan opiskelulleni ja uran valinnalleni.

On poikkeuksellista, että itse oppiaineen professori pitää luentosarjan, johon osallistujat ovat vasta opintonsa aloittavia nuoria keltanokkaylioppilaita. Yleensä laitosten assistentit velvoitettiin tällaisiin tehtäviin. Sen tulin nopeasti huomaamaan saman lukukauden aikana aloittaessani aineyhdistelmääni kuuluvien muiden oppiaineiden luentojen seuraamisen. Sen pääsin kokemaan myöhemmin myös omakohtaisesti, kun estetiikan perusteiden pitäminen

approbatur-tasoon kuuluvana johdatuskurssina annettiin aikanaan minunkin tehtäväkseni. Se tapahtui seuraavalla vuosikymmenellä siinä vaiheessa, kun loppututkintoni jälkeen aloitin oman työurani kirjallisuuden ja kulttuurin tutkimuksen alalla toisessa yliopistossa.

Todellakin, suurella syyllä voin todeta, että olin onnekas. Pääsin kokemaan kirjaimellisesti aitiopaikalta, luentosalin ylöspäin kohoavien istuinrivistöjen keskivaiheilta, eräänlaista speaktaakkelia, jossa eläkeiän tuntumassa oleva tunnettu professori edustaa jotain arkielämän yläpuolella olevaa todellisuutta sekä oman olemuksensa että luentoensa aiheen mukaisesti. Hän tarjosi nuorille opiskelijoille oman tutkimusalansa perspektiivistä lähtökohtia ymmärtää henkisen kulttuurin olemusta ja sen arvoja, ja myös kokea sen tarjoamat mahdollisuudet ihmisen henkiseen kasvuun. Se ei ollut nousua jonnekin tieteen norsunluutorneihin, vaan siinä omalla tavallaan johdatettiin laskeutumaan itse elämän syvien ja kirkkaiden pohjavirtojen äärelle. Sitä voisi luonnehtia vanhalla latinankielisellä ilmaisulla *ad fontes* – lähteille. Siinä oli humanismin henkeä, johon jo sinänsä kuuluu oikeus ja velvollisuus ottaa osaa kulttuurikeskusteluun ja vaikuttaa henkisten arvojen löytämiseen muuttuvassa yhteiskunnallisessa ilmapiirissä, johon loi tuolloin oman taistelevan värinsä radikaali ylioppilasliikehdintä.

Muistan vieläkin elävästi sen, miten Eino Krohn aloitti estetiikan luentonsa määrittelemällä esteettisen kokemuksen todellisuuskokemuksena, "lännäolevana irrationaalisen todellisuutena, jota myös voimme määritellä raikkautena, intensiivisyytenä, täyteläisyytenä". Kun kaksi vuosikymmentä myöhemmin kirjoitin laajaa julkaisua Eino Krohnista huomasin, että täsmälleen samoilla sanoilla hän oli puolustanut esteettisen todellisuuden olemassaoloa reaalisuuden läsnäolon kokemuksena jo vuonna 1935 väitöskirjassaan *Objektivistinen estetiikka*, jossa hän korosti arvofilosofista objektivismia eli arvon ulkokohtaista olemassaoloa ja pätevyyttä arvostavasta yksilöstä, subjektista, riippumatta. Saksalaisen fenomenologian, mm. Edmund Husserlin ja Max Schelerin sekä erityisesti Maximillian Beckin ohella Eino Krohn oli saanut väitöskirjassaan esittämilleen ajatuksille tukea myös Turun Yliopistossa filosofian oppituolia pitävältä J.E. Salomaaalta, joka oli tutkimuksessaan *Totuus ja Arvo* päätenyt subjektivistista idealismia vastustavaan kantaan. Jo itse totuuden käsitteeseen kuuluu Salomaan mukaan ehdottomuus, eli kuten Salomaa kirjoittaa: "Voidaksemme ensinkään puhua totuudesta, meidän on oletettava totuuden käsite ehdottomaksi".

Toinen Eino Krohnin omaksuma Salomaan keskeinen argumentti koskee arvon transsendenttista luonnetta, subjektista riippumattoman objektiivisen transsendenttisen olemassaolon tunnustamista. Arvojen viimeinen perustelu jää tieteen ulkopuolelle, sillä miten voitaisiin tieteellisesti perustella vaikkapa ihmisrakkautta. Kenen oma arvoelämys ei välittömästi puhu tämän arvotunteen puolesta, häntä eivät tieteelliset todistukset koskaan voi saada siitä vakuuttamaan, korostaa Salomaa. Hän viittaa arvon kokemisen välittömyyteen juuri siitä perustasta, mistä Eino Krohn objektivistisen suunnan edustajana tuli määrittelemään esteettisen arvoelämyksen luonteen. Näin Eino Krohnin estetiikan peruslähtökohtana oleva ajatus estetiikasta osana yleistä arvojen filosofiaa – jyrkästi

eroavana positivistisen tradition psykologis-sosiologisista taiteenselityksistä – oli jo pohjustettu suomalaisessa filosofiassa, mutta ei varsinaisesti estetiikassa.

Käsitys olemassaolon viimeisten perusteiden transsendenttisestä luonteesta johtaa materialismi-kriittisenä näkemykseen, että aineellisuuden olemus kaikkia muotoja kannattavana tekijänä lopulta jää aina tavoittamattomaksi, määrittelevän käsityskykymme ulkopuolelle.

Palaan nyt takaisin syyslukukaudelle 1967, estetiikan perusteiden ensimmäiselle luennolle, kun salintäyteinen kuulijakunta seurasi intensiivisesti luentoesitystä. Tuskinpa kukaan oli saanut aihetta harhautua miettimään, miten arvostettu tieteenalansa vaikuttaja oli päätenyt esittämäänsä näkemykseen esteettisestä elämyksestä nimenomaan erikoislaatuisena irrationaalisen todellisuuden läsnäolon kokemuksena. Professorin jotenkin eteerisestä olemuksesta jo sinänsä säteili saliin jotain sellaista, jossa hänen olemassaoloaan aineellisuudessa ja reaalisuudessa tuntuisi pitävä yllä sellainen henkisyyden irrationaalinen taso, jota ei voi ymmärtää, selittää tai määritellä. Hän vain oli tuossa kateederin edessä ilmaisten itseään ja oli näin koettavissa omana erikoislaatuisena ilmiönään ikään kuin todistaen jo sellaisenaan esittämiensä näkemysten oikeutuksen ja pätevyyden. Esimerkkinä todellisuuden läsnäolon kokemuksesta hän tarjosi kuulijakunnalleen seuraavanlaisen kuvauksen, jonka oli kirjoittanut saksalainen taidemaalari Hans Thoma:

Olin luonnossa nähnyt jo tuhansia lehmiä kiinnittämättä asiaan erityistä huomiota. Mutta eräänä päivänä olin äkkiä sellaisen lepäävän, märehävän eläimen edessä. Kunnioituksen väristys kulki lävitseni tämän Jumalan suuren ihmeen edessä, tämän käsittämättömän animaalisen elämän personoitumisen edessä.

Johdattaessaan luentoyleisöään esteettisen todellisuuskokemuksen äärelle Eino Krohn puhui myös niistä "armoitetuista hetkistä", jolloin me jokainen arkistenkin askareiden keskellä saatamme haltioituneena pysähtyä jonkin olemassa olevan ilmiön edessä.

Ehkä se on ollut ihmeellinen auringonlasku rannattoman meren taakse, ehkä omituisen kiemurtelevin oksin kurottautuva puu, ehkä ilme lapsen kasvoilla, tai kenties vain tuttu puistonnurkkaus, näköala ikkunastamme, väriäikkä kivimuurissa tai sitten ihmissielu, joka keskellä jokapäiväisen elämän kiirettä on edessämme paljaana luonteensa erikoislaatuisuudessaan.

Nämä sanat löytyvät Eino Krohnin kirjasta Esteettinen maailma, ja samoja ilmaisuja hän käytti myös estetiikan perusteiden ensimmäisellä luennollaan korostaakseen sitä näkemisen hurmiota, joka voimakkaan läsnäolon täyteläisyydellään voi yllättää meidät minkä tahansa tutunkin kohteen havainnossa. Tähän yhteyteen sopii hyvin Eino Krohnin tarjoama esimerkki

liittyen eksistentiaalisti Jean-Paul Sartren tunnetuimpaan romaaniin *La Nausée* (suom. Inho), jonka päähenkilö kirjoittaa päiväkirjassaan:

Olin samanlainen kuin muutkin. ... Sanoin, kuten he: Meri on vihreä, tuo valkea piste tuolla on lokki, mutta minulta puuttui tuntu niiden olemassaolosta. ...sitten äkkiä kaikki selkeni kirkkaaksi kuin päivä. Olemassaoloa peittävä verho repesi. Olemassaolo ei enää ollut hauras abstraktinen käsite, vaan olioiden ydin. Olemisuus täytti kastanjan juurien jokaisen solun. Mutta kaikki nuo oliot jollakin tavoin kiusasivat minua, olisin halunnut, ettei niiden olemassaolo olisi ollut niin tuntuva, vaan niukempaa, pidättyvämpää. (suom. Juha Mannerkorpi)

Tavanomaiset katsomis- ja havaintotottumukset ovat ikään kuin turvallisempia, sillä ne liittyvät toteavaan havainnointiin, teoreettiseen tai käytännölliseen asenteeseen kohdata ympäristö ja maailma. Taideteoksen tehtävä olisi juuri näiden tottumusten rikkominen. Tähän keskeiseen johtoajatukseensa Eino Krohn tutkimuksissaan jatkuvasti palaakin puhumalla taiteen ja taiteilijoiden tehtävästä milloin tienviittoina, milloin uudisraivaajina, esitaistelijoina tai oppaina, jotka johtavat meidät olemassaolon kauneuden eteen. Hän lausui ajatuksensa myös hengellisyyteen liittyvin ilmaisin nimittäessään taiteilijoita kauneuden profeetoiksi, "jotka avartavat näköpiiriämme ja johtavat meidät näkemään kaikkiallisen, jumalallisen kauneuden."

Välittömän esteettisen tarkastelun myötä syntyvä olemassaolon kauneusarvojen kokeminen edellyttää sellaista elämäntapaa, jossa on aina enemmän tai vähemmän riippumattomuutta tavanomaisista arkielämän rutiineista ja intresseistä. Väitöskirjassaan Eino Krohn käsittelee Walt Whitmanin esteettistä elämäntapaa. Virikkeet tähän hän näyttää saaneen oppi-isältään Maximilian Beckiltä, joka Eino Krohnille lähettämässään kirjeessä toteaa, että erityisesti Whitman on vaikuttanut hänen esteettiseen näkemykseensä ja että Whitmanin lyriikka oli antanut hänelle elämyksellisen tuntuman siihen "ihmeelliseen kauneuteen ja ihanuuteen", jonka tämä kaikkialla ympärillään näki.

Beckin ajatuksia seuraten Eino Krohn kirjoittaa, että Whitman ei kaihda runokuvauksissaan mitään ilmiötä. Veturit ja miljoonakaupungit ovat hänelle yhtä läheisiä kuin auringonlasku ja meren mainingit. Ruohon, puiden, kukkien ja muiden luonnon äänien kuunteleminen tuotti hänelle suurempaa mielihyvää kuin mitä ne tavalliselle ihmiselle tarjoavat.

"Whitman on realisti, koska kaikkeen mitä on, sisältyy kauneus, ihme." Sanat ilmaisevat jälleen kerran Krohnin väitöskirjassaan puolustamaa teoriaa reaalisuuden täydellisestä irrationaalisuudesta, jota ainoastaan tunteissamme voimme vastaanottaa. Eino Krohnin estetiikan kulmakiveksi vahvistuu siis väite, että kokemusmaailmaamme kuuluvaa irrationaalista todellisuutta on oikeus pitää todellisen realiteetin havaintona. Tähän teesiin hän liittyy esteettisen arvon käsitteen puolustamalla arvojen objektiivisuutta.

Esteettinen mielihyvä, kauneuden kokeminen, voidaan ymmärtää ihmisen henkiseen olemiseen ja kuuluvana ominaisuutena, jossa avautuu luonnon ja ympäristön merkitys tunteemme myötä. Esteettinen asennoituminen perustuu toisenlaiseen suhtautumiseen kohteeseensa, mitä käytännöllisessä elämän menossa ja taloudellisen hyödyn tavoittelussa tarvitaan. On erityisen kiintoisaa ja kuvaavaa, miten esteettisen alueen lopullisessa määrittelyssä ratkaisevan askelen teki merkittävimpiin uuden ajan filosofeihin kuuluva Immanuel Kant vuonna 1790 ilmestyneessä teoksessaan *Kritik der Urteilskraft* (Arvostelukyvyn kritiikki), jossa hän määritteli esteettisen tunnesuhtautumisen intressittömäksi ("uninteressiert") mielihyvän kokemukseksi. Suomalaisista esteetikoista Yrjö Hirn käytti termin suomenkielisenä vastineena sanaa "pyyteetön", jossa pyritään tavoittamaan Kantin tarkoittamaa esteettisen arvostelman itsenäisyyttä. Eino Krohn pitää K.S. Laurilan käyttämää sanaa "puhdas" vieläkin osuvampana ilmaisuna Kantin uraa uurtavasta päätelmästä eli siitä, että voimme luoda kohteenamme oleviin ilmiöihin ja esineisiin suhteen, jossa koemme puhdasta mielihyvää niiden itsensä olemisen myötä ilman mitään sivutarkoituksia.

Kant päätyy määrittelemään kauneuden seuraavin sanoin: "Schön ist das, was ohne Interesse und ohne Begriff, allgemein und notwendig gefällt". (Kaunista on se, mikä ilman "intressiä" ja käsitteitä herättää yleistä ja ehdotonta mielihyvää.)

Esteettinen ilmiö on itsetarkoituksellista, se on kaikista muista tarpeista puhdas ja vapaa perustuen näin itseisarvoon. Kant käyttää tässä yhteydessä määritelmää "tarkoitus ilman tarkoitusta" ja "päämäärä ilman päämäärää". Näillä paradokseilla Kant näyttää tietoisesti pyrkivän erottamaan esteettisyyden luonteen työn maailmaan sisältyvästä päämäärällisestä toiminnasta. Taiteellisen toiminnan tuloksena luotu taideteos on inhimillisten voimien vapaan kehityksen aluetta, vastakohtanaan välineellisyyteen sidoksissa oleva palkkatyö.

Immanuel Kantin ajatuksiin tukeutuen hänen aikalaisensa, saksalaisen kirjallisuuden suuri klassikko, nykyaikaisen estetiikan uranuurtaja Friedrich Schiller, pohti esteettisen kasvatuksen kysymyksiä teoksessaan *Briefe über die ästhetische Erziehung des Menschen* (Kirjeitä ihmisen esteettisestä kasvatuksesta). Hän nimittää kauneutta ihmisen toiseksi luojaksi korostaen, että esteettinen tila on välttämätön edellytys ihmislunnon vapautuessa nautintojen, hyötyajattelun ja kärsimysten kahleista eli ihmistä sitovasta ainevietistä ja päästä nousemaan ajatuksen ja tahdon tilaan. Totuus ja hyvyys eivät voi kehittyä ainevietin alaisuudessa, vaan siitä vapaina kauneuden herättämän tunteen myötä.

Schillerin keskeinen ajatus esteettisestä suhtautumisesta ihmisen aistillisen ja henkisen olemuspuolen sopusointuun saattavana yhdistävänä tekijänä antaa oman kauaskantoisen perusteensa ajatukselle kauneudesta ihmisen ja ihmiskunnan opettajattarena.

Voisinkin nyt esitykseni tässä vaiheessa asettaa kysymyksen, eivätkö juuri edellä esittelemäni klassisen saksalaisen estetiikan piirissä yli kaksisataa vuotta sitten kehitetyt ajatukset kauneudesta voisi tarjota perustan, jolta nyky-yhteiskunnan henkinen

ilmastonmuutos – uusi asenne elämään, olemassaoloon ja luontoon – voisi toteutua. Kyse on asenteiden ja arvomaailman välttämättömästä muutoksesta. Kulutuskeskeiseen maapallomme luonnonvarojen tuhlaukseen perustuvasta elämäntavasta on siirryttävä uuteen elämän ymmärrykseen ja nauttimaan aineettomista, henkisistä hyödykkeistä. Koviin aineellisiin arvoihin perustuva elämäntapa, elintasokilpailu ja ulkoista menestystä ja mainetta tavoittelevat itsekkäät päämäärät pitävät nykyihmistä ainevietin lumoissa. Sen luomat nautinnot ohimenevyudessaan ja pintapuolisuudessaan sulkevat väylän henkisen olemassaolon kokemiseen, jossa kauneuden vapauttava ilmaisuvoima voi toimia.

Kun ihmisen yhteys henkiseen olemuspuoleensa kuihtuu modernin elämänmenon ja elämäntavan tarjoamissa puitteissa, syntyy otollinen kasvualusta monille mentaalisille sairauksille kuten jo lasten ja nuortenkin keskuuteen levinneeseen masennukseen. On puututtava perin pohjin niihin rakenteisiin, jotka saavat aikaan näköalattomuutta ja pitävät ihmistä ainevietin kahleissa. Erialaisten terapeuttien ja elämäntieteiden konsulttien ammattiryhmän kasvu on suoraan verrannollinen nyky-yhteiskuntamme ihmisten potemaan henkisen puutostilan kasvuun.

Ainevietin valtaa ja sen jatkuvuutta suosivat rakenteet toimivat kaikkialla länsimaissa. Ne pitävät yllä jatkuvan talouskasvun ja kulutuksen lisäämisen ideologiaa ja globaalia kilpailua tavarantuotannosta, antavat sytykkeitä kauppasodille ja luovat yhä lisääntyvää energian tarvetta. Näkymät eivät todellakaan ole rohkaisevia, kun edelliseen luetteloon liitetään vielä vaikkapa maapallomme suurten mahtivaltioiden kilpavarusteluun ja uuteen aseteknologiaan kohdistuvat valtavat taloudelliset panostukset.

Voiko olemassa olevia rakenteita ylipäätään enää muuttaa? Onko ihmiskunnan koeaika maapallollamme päätymässä painajaismaisiin näkyihin itsetuhoisen ihmisen lopullisesta perikadosta? Niin kauan kun on elämää, on myös toivoa. Näin vanha sanonta kuuluu. Tuoreimpia toivon kipinöitä tarjoavat viime aikoina eri puolilla maailmaa tapahtuneet nuorten ilmastomarssit.

Friedrich Schillerin esittämä johtoajatus ihmisen vapauttamisesta ainevietin kahleista osoittautuu yllättävän osuvaksi ja ajankohtaiseksi. Nykyisen modernin yhteiskuntamme toiminta ja tavoitteet perustuvat aineellisten arvojen läpäisemään kulutukseen ja ostovoiman lisäämiseen. Käsitys hyvinvoinnista ja sen edistämisestä liitetään valitettavasti edelleenkin lähinnä vain aineellisiin arvoihin, joten tunnusluvut ovat helposti saatavilla kulutukseen liittyviltä sektoreilta ja muutettavissa tilastoiksi ja kaavioiksi. Schillerin esittämä tie korostaa sitä vastoin välttämätöntä siirtymistä aineellisista arvoista länsimaisen kulttuurin henkisenä perustana olevien ikuisten arvojen yhteyteen. Tässä vapautustyössä juuri kauneus on ratkaisevassa asemassa. Samaan johtopäätökseen päätyi 1790-luvun viimeisinä vuosina tehty saksalaisen idealismin ensimmäisenä ohjelmasuunnitelmana tunnettu fragmentti, jonka laatijoina olivat nuoret filosofit Schelling ja Hegel sekä runoilija Hölderlin. Julistuksessa todetaan kauneudesta mm. seuraavaa:

Lopuksi kaikki yhdistävä kauneuden idea sen korkeimmassa platonistisessa merkityksessä. Olen nyt vakuuttunut siitä, että järjen korkein akti – käsittäessään kaikki ideat – on esteettinen akti ja että totuus ja hyvyys liittyvät toisiinsa luontevasti vain kauneudessa. ... Hengen filosofia on esteettinen filosofia. Ilman esteettistä aistia ihminen ei voi missään suhteessa olla henkevä.

Totuutta, hyvyttä ja kauneutta pidetään länsimaisen kulttuurimme perusarvoina. Totuutta etsivinä meidän tietomme ja ymmärryksemme laajentuu ja lujittaa yhteyttä henkiseen olemukseemme, ja meissä kasvaa tahto edistää hyvyttä. Hyvyyden mukaisesti toimiminen on sitä, että siinä ovat mukana eettiset eli moraaliset arvot. Tässä nousee siis esiin tahto tehdä hyvää toiselle. Schillerin korostama ihmisen vapautuminen aineviettiinsä perustuvien nautintojen ja hyötynäkökohtiin liittyvän ajattelun vallasta edellyttää kauneuden viitoittamalle tunteen tielle astumista. Fyysisyyteen sitoutuvasta tilasta ei voi nousta moraalisuutta, mutta sen sijaan kauneuden herättämän tunteen myötä se on mahdollista.

Samansuuntaisia ajatuksia Eino Krohn ilmaisee oppikirjassaan Esteettinen maailma korostaen minuuden laajentunutta tilaa, johon esteettisen asenteen syntyminen ihmistä johtaa hänen irtautuessaan empiiriseen minään liittyvästä fyysisen mielihyvän maailmasta. Ihminen "iloitsee vapaudestaan", mikä Krohnin käsityksiä seuraten tarkoittaa sitä, että ihminen laajempina minuutena, varsinaisena minänä, on kyennyt jättämään ainakin hetkellisesti empiirisen minänsä vankilan.

Kauneuden kokeminen voidaan siis nähdä johtavan ihmistä hänen syvemmän henkisen minuutensa yhteyteen, josta voidaan käyttää – filosofi Erik Ahlmanin tavoin – nimitystä "varsinainen minä". Professori Sven Krohn puolestaan käyttää käsitettä "ydinihminen" kuvaamaan jokaisessa ihmisessä enemmän tai vähemmän kehittyvässä tilassa olevaa yliajallista, henkistä minuutta. Elämää itsekkyyden ja pyyteellisen asenteen vallassa voidaan nimittää elämäksi alemman luonnon kahleissa tai schilleriläisittäin ainevietin sokaisemaksi tajunnan tilaksi.

Ajatus kauneuden kokemuksesta ja tunnetilasta elämää elvyttävänä ja pyydeminästä vapauttavana kokemustodellisuutena sisältyy monien myöhempien esteetikkojen teorioihin, kuten Eino Krohnin esittämät näkemykset omalta osaltaan ilmaisevat. Myös runoilijoiden ja taiteilijoiden kauneuden maailmaan liittyvissä lausumissa avautuu usein yhteys moraaliin ja sen myötä hyvyyteen ja totuuteen perusarvoina, kuten esimerkiksi seuraavissa Viktor Rydbergin sanoissa:

Kaunista ja siveellisesti puhdasta ei voida ilman vahinkoa erottaa toisistaan. Luulen, että on mahdotonta luoda kauneutta ilman, että siihen liittyy sydämen totuutta, josta kauneus on heijastuksena. Joka on ottanut kauneuden vakavalta kannalta, on samoin ottava velvollisuudenkin. Niin voi kauneudentunne kiihottaa työhön hyvän puolesta.

Jos henkilökohtaisen edun tavoittelu tulee pääasiaksi, niin toisten huomioon ottaminen ei enää mahdu elämän käytäntöön. Itsekkäästi toimivalta ihmiseltä puuttuu hyvyys, hyvyyden mukaisesti toimintaa ohjaava tahto.

Ihmisen henkisen luonnon vaaliminen ja sen elvyttäminen on tunneherkkyyden ylläpitämistä kauneuden aistin myötä. Sitä vastoin pyydeluonnon hallinnassa ihminen elää jatkuvaa henkisen puutoksen tilaa, ja seuraukset näkyvät kaikkialla ympärillämme. Runoilija Lauri Viita kuvaa koskettavasti taiteen ja kauneuden olemusta ja asemaa ihmisyyden rakentajana pyydeluonnon hallitsemien kovien arvojen maailmassa:

Ei ainoastaan rakennustaito, vaan koko nykyaikainen teollisuus perustuu veistotaitoon. Konesahat, ilmaporat, räjähteet, kaivukoneet ovat niitä välineitä, joilla Suomen ystävällisiä äidinkasvoja veistetään. Ainoastaan taiteen elävä herkkyyks voi nyt ratkaista, kasvaako täällä myös omatunto, vaiko vain maa murenee ja vesi sakenee.

Lauri Viidan ajatukset on julkaistu vuonna 1961, mutta ne soveltuvat kuvaamaan suorastaan pelottavan osuvasti nykyhetken tilannetta lähestyttäessä vuotta 2020. Niinpä on syytä vielä viitata seuraavien lauseiden sanomaan:

Nekin veistokset, jotka on jätetty ulos kansaa kasvattamaan, ovat joutuneet omituiseen korkeus- ja karkeuskilpaan huomionahneiden kivirykelmien välissä. Aistit tylsistyvät. Karkeus koetaan ylevyytenä, kauneutta ja suloa pidetään luomisvoiman puutteena. Runous on pantu kilpailemaan pöyristyttävien uutisten ja raaistepunoelmien kanssa.

Lauri Viidan ajatukset viittaavat taiteen tehtävään kauneuden aistin ylläpitämiseksi ja ravitsemiseksi – siis runouteen sanan laajassa merkityksessä, runollisen tajunnan luomisena ihmiseen. Moderni välinemaailma räjähteineen ja kaivukoneineen vaatii vastapainokseen esteettisen vapautustyön myötä tapahtuvaa ihmisen itsensä tiedostamista, henkisen kasvun polulla etenemistä persoonallista hyötyä ja pyyteitä tavoittelevan minuuden eli alemman luonnon vallasta kohti ylipersonaalisia arvoja. Se on kulkua kohti ihannetta, puhdasta minuutta, jota voitaisiin kutsua Baruch Spinozan tavoin myös luovaksi luonnoksi. Jos sitä vastoin henkiseen eli varsinaiseen minuuteen ei avauduta solmimaan yhteyttä, niin omantunnon kasvamisen sijaan sokea ainevietti jää edelleenkin hallitsevaksi yhteiskunnalliseksi voimaksi. Silloin maa murenee ja vesi sakenee – lopullisesti.

Jukka Ammond

Professori, filosofian tohtori Jukka Ammond on tehnyt pitkän työuran Jyväskylän yliopistossa kirjallisuuden ja kulttuurin tutkimuksen parissa. Hän on tullut kansainvälisesti tunnetuksi latinankielellä esiintyvänä artistina. Suomen ulkoasiainhallinnon toimesta hänen laulamansa Toivo Kärjen suomalaisia kaipuun tangoja sisältävä albuminsa *Tango Triste Finnicum* luovutettiin Vatikaaniin 1994, ja paavi Johannes Paavali II myönsi hänelle tämän johdosta kunniamitalin. Jukka Ammond on luennoinut suomalaisesta tangosta ja sen kaipuun sanomasta eri puolilla maailmaa, mm. Argentiinan Buenos Airesissa. Varsinaisen kansainvälisen läpimurtonsa laulajana hän teki Elvis Presleyn suurten maailmanhittien latinankielisenä tulkitsijana. Viime vuonna (2018) Ammond juhlisti 25-vuotista taitelijajuhlaansa konsertoiden Roomassa laulaen tunnettuja italialaisia iskelmiä latinaksi.

Hän on aktiivisesti jatkanut myös toimintaansa humanistisen alan tutkijana. Viime vuosina hän on erityisesti Keski-Euroopassa luennoinut suomalaisesta tangosta, kaipuun kulttuurista, luonnosta ja romantiikan aatteiden välittymistä kansalliskirjallisuuteemme.

Lähteitä

- Erik Ahlman, *Ihmisen probleemi*. 2. painos. Jyväskylä: Gummerus 1982 (1953).
- Jukka Ammond, *Vapautumisen estetiikka. Eino Krohn taiteen ja kirjallisuuden tutkijana*. Jyväskylä Studies in the Arts 38. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 1991.
- G.W.H. Hegel: "Saksalaisen idealismin vanhin suunnitelman järjestelmäksi (1796 tai 1797)." *Filosofinen kulttuurilehti Genesis* 4/1979, s.7. Käännös Kari Väyrynen.
- Immanuel Kant, *Kritik der Urteilskraft*. Kants gesammelte Schriften. Band V. Berlin 1913 (1790).
- Eino Krohn, *Objektivistinen estetiikka. Erikoisesti silmälläpitäen Maximilian Beckin teoriaa*. Hämeenlinna: Karisto 1935.
- Eino Krohn, *Esteettinen maailma*. 2. korj. painos. Helsinki: Otava 1965.
- Sven Krohn, *Ydinihminen. Ihmisen mitta ja tulevaisuus. Avaus filosofiseen ihmistutkimukseen*. Toim. Toivo Salonen. Helsinki: Arator 1989.
- J.E. Salomaa, *Totuus ja arvo*. Helsinki: WSOY.
- Friedrich Schiller, *Briefe über die ästhetische Erziehung des Menschen*. Friedrich Schiller, Sämtliche Schriften, Historisch-kritische Ausgabe Bd 10. Stuttgart 1871 (1795).
- Lauri Viita, *Suutarikin suuri viisas. Runoa ja proosaa*. Helsinki: WSOY 1961.